

การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองสงฆ์
อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ*

TEMPLE ADMINISTRATION ACCORDING TO GOOD GOVERNANCE IN
SANGHAGOVERNING REGION OF SO PHISAI DISTRICT
BUENG KAN PROVINCE

วุฒิพงษ์ พิมพ์ธาดู

Wutthiphong Phimthat

วินัย ผลเจริญ

Vinai Poncharoen

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Maharakham University, Thailand.

E-mail: oo_auy_oo@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร ในการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ 2) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของพระภิกษุสามเณร ในการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์และสามเณร ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 169 รูป กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสูตรสำเร็จของ Krejcie และ Morgan ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) พระสงฆ์และสามเณรมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ปัญหาและข้อเสนอแนะของพระภิกษุสามเณร ในการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองสงฆ์ ด้านนิติธรรม ควรมีการวางกฎระเบียบของวัด ในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะตามหลักพระธรรมวินัย ด้านคุณธรรม ควรมีการจัดกิจกรรมอบรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมขึ้นในวัด ด้านความโปร่งใส การ

*Received: 27 August 2023; Revised: 30 August 2023; Accepted: 30 August 2023

จัดซื้อ - จัดสร้าง สิ่งต่าง ๆ ภายในวัด ควรเป็นไปตามแบบแผน ด้วยความบริสุทธิ์ โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ด้านความการมีส่วนร่วม ควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์สามเณรและประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด ด้านความรับผิดชอบ ควรปรับปรุงระบบการศึกษาของพระสงฆ์สามเณร ด้านหลักความคุ้มค่า การจัดซื้อ - จัดสร้าง ต้องคำนึงถึงความคุ้มค่า และการก่อให้เกิดผลประโยชน์

คำสำคัญ: การบริหารจัดการวัด, หลักธรรมาภิบาล, คณะสงฆ์อำเภอโซ่พิสัย

Abstract

This research article has the objectives 1) to study the opinions of monks and novices in managing the temple according to the principles of good governance in the administrative sangha of So Phisai District Bueng Kan Province 2) to study problems and suggestions of monks and novices in managing the temple according to the principles of good governance in the administrative sangha of So Phisai District Bueng Kan Province This research is a quantitative research. The sample group was monks and novices. in the clergy So Phisai District Buengkan Province, 169 photos. The sample group was determined by Krejcie and Morgan tables. Data were collected by questionnaires. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean and standard deviation.

The results showed that 1) monks and novices had opinions towards the administration of temples according to the principles of good governance in the monastic administrative areas. So Phisai District Bueng Kan Province Overall, it was at a high level. 2) Problems and suggestions of monks and novices. In the management of temples according to the principles of good governance in the monastic administrative area So Phisai District Bueng Kan Province. Rules of law should be put in place rules and regulations of the temple. In living together as a group according to the principles of moral discipline, there should be training activities to promote morality and ethics in the temple. Transparency, procurement - building things within the temple should be according to the plan. with purity, transparency, verifiable aspect of participation Monks,

novices and the public should be given the opportunity to participate in various activities related to the management of the temple. Responsibility should improve the education system of monks and novices Cost-effectiveness principle Procurement-Building must consider cost-effectiveness. Profitability

Keywords: Temple administration, Good governance, Sangha governing region of So Phisai district

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่บ่มเพาะจิตใจและศีลธรรมที่ดั่งามให้กับสังคมไทยมาช้านาน ฝังรากลึกจนกลายเป็นจารีตประเพณีและเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยจะสังเกตเห็นได้ว่าประเทศไทยเรานั้น ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนที่นับถือศาสนาพุทธถึง 93% (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2563) หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมซึมซับลงในวิถีไทย กลายเป็นรากฐานวิถีชีวิตของคนไทยในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรม โดยมีวัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญในการทำกิจกรรมของศาสนพิธีต่าง ๆ เช่น ปฏิบัติธรรมฟังพระธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะ ตลอดจนเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของพุทธศาสนิกชนทุกคน ทั้งทางด้านจิตใจและกิจกรรมตามประเพณี เรียกได้ว่าวัดนั้นเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนในทุกระดับ

แต่บทบาทของพุทธศาสนาในสังคมไทยนั้นเริ่มลดลงเรื่อย ๆ ปัญหาสำคัญคือช่องว่างระหว่างศาสนากับประชาชน ที่คนไทยนับวันจะห่างไกลศาสนามากขึ้นและเข้าวัดน้อยลง สาเหตุมีทั้งจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป แต่ที่สำคัญและปฏิเสธไม่ได้คือการปฏิบัติตนของสถาบันสงฆ์ที่กระทบความเลื่อมใสศรัทธาที่ประชาชนมีต่อวัด ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในพุทธศาสนา ลดน้อยลง และผลกระทบจากสื่อข่าวสารที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่ไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง ก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมาก ทั้งในด้านบวกและด้านลบ ขณะที่สภาพแวดล้อมปัจจุบันเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดการปกครองและการบริหารจัดการวัดไม่สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลง ทำให้การบริหารล่าช้าและระบบการปกครองภายในวัดไม่มีประสิทธิภาพ สะท้อนให้เห็นในรูปแบบของโครงสร้างที่เป็นปัญหา และควรได้รับการแก้ไข ในสถานการณ์ปัจจุบันมีพระสังฆาธิการเจ้าอาวาสที่บริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพนั้นมีน้อย ถึงแม้ว่าจะมีการจัดโครงการฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการและพระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้งใหม่ แต่บางวัดยังคงใช้การบริหารจัดการวัดในรูปแบบเดิม หนึ่งในสาเหตุหลักคือ เจ้าอาวาสบางรูปนั้นมีความชราภาพมาก

ห่างไกลจากเทคโนโลยี ด้วยความที่กฎพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ข่าวดารและคดีต่าง ๆ ได้เพิ่มขึ้นและเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้ไม่สามารถสนองงานของคณะสงฆ์ได้อย่างเต็มที่ เพราะการบริหารจัดการวัดในปัจจุบัน มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งแตกต่างจากการบริหารจัดการวัดในสมัยพุทธกาล ที่ใช้รูปแบบของการบริหารที่ยึดหลักของพระธรรมและพระวินัยเป็นเบื้องต้น พระสงฆ์ที่อยู่ในวัดนั้นจะต้องยึดหลักของพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ใช้เป็นหลักแห่งการอาศัยอยู่ร่วมกัน แต่ปัจจุบันเมื่อมีอิทธิพลเกิดขึ้น เช่น มีการทะเลาะวิวาทเกิดขึ้น หรือเกิดข้อถกเถียงในเรื่องของพระธรรมวินัยขึ้น จะต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ดังนั้น การบริหารและการปกครองจึงเป็นหัวใจหลักในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง ศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณะสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย ข้อบังคับระเบียบมหาเถรสมาคม หรือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (กรมการศาสนา, 2540)

เขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ซึ่งเป็นเขตปกครองคณะสงฆ์ขนาดใหญ่ และมีพระสังฆาธิการจำนวนมาก การบริหารจัดการวัดจึงต้องเป็นไปด้วยความระมัดระวังเรียบร้อยตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ที่กำหนดให้วัดต้องดำเนินการบริหารจัดการวัดตามพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยที่วัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ มีจำนวนมาก มีพระสังฆาธิการเป็นองค์ผู้บริหารจัดการภายในวัด ซึ่งการบริหารจัดการวัดจึงต้องเป็นไปด้วยความระมัดระวังเรียบร้อยตามกฎหมายมหาเถรสมาคม และเพื่อเป็นการเสริมศักยภาพในการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์กรภาครัฐ และวัดก็มีสถานะเป็นองค์กรรูปแบบหนึ่ง ทำให้ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นภิกษุสงฆ์ สังกัดเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ได้เห็นรูปแบบการบริหารจัดการวัดที่แตกต่างกันออกไปตามความรู้ ความสามารถ และความถนัดของพระสังฆาธิการผู้เป็นเจ้าของาวาสของวัดต่าง ๆ จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ว่า มีการนำเอาหลักธรรมาภิบาลมาประกอบการบริหารจัดการวัดในระดับใด เพื่อจะได้นำสารสนเทศที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้มาปรับปรุง พัฒนาการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร ในการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ

2. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของพระภิกษุและสามเณร ในการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ พระภิกษุและสามเณรทั้งหมดภายในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 86 วัด มีพระภิกษุ จำนวน 281 รูป และสามเณร จำนวน 20 รูป รวมจำนวน 310 รูป

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากร ได้แก่ พระภิกษุและสามเณรภายในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 169 รูป วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสูตรสำเร็จของ Krejcie และ Morgan

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขอบเขตการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอนประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ เพื่อให้เลือกตอบ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ แบบเลือกตอบโดยใช้แบบเลือกตอบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Scale)

ตอนที่ 3 คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

3.1 ผู้วิจัยเสนอขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาลัษณ์มหาสารคาม เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 52 วัด จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 169 รูป

3.2 ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมแบบสอบถามและได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

4.2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ

4.3 กำหนดเกณฑ์การวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีการของ Likert

4.4 นำแบบสอบถามที่ลงคะแนนเรียบร้อยแล้วไปประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ความคิดเห็นของพระภิกษุและสามเณรเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลที่อยู่ในเขตการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่ามีธรรมาภิบาลในการบริหารงานอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านหลักคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 รองลงมาคือด้านหลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 รองลงมาคือด้านหลักความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 รองลงมาคือด้านหลักนิติธรรม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82 และด้านหลักความโปร่งใสกับด้านหลักการมีส่วนร่วมมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดที่เท่ากัน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43

2. ข้อเสนอแนะการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ มีข้อเสนอแนะคือ 1) ด้านหลักนิติธรรม กฎระเบียบที่ตั้งขึ้นเพื่อที่จะใช้พระสงฆ์สามเณรอยู่อาศัยร่วมกันภายในวัดนั้น จะต้องตั้งขึ้นด้วยความมีเหตุมีผล สอดคล้องกับพระธรรมวินัย และกฎหมายบ้านเมือง โดยการตั้งกฎระเบียบนั้นต้องดูบริบทของวัดแต่ละวัดและความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ด้วย ทั้งนี้ทั้งนี้ การออกกฎระเบียบในการที่พระสงฆ์สามเณรที่อยู่อาศัยร่วมกันภายในวัดนั้น จะต้องเปิดโอกาสให้พระสงฆ์สามเณรนั้นได้แสดงความคิดเห็นด้วย เพราะกฎระเบียบนั้นมีส่วนเกี่ยวข้อง

พระสงฆ์สามเณรโดยตรง 2) ด้านหลักคุณธรรม ในยุคสมัยที่การเวลาเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว นั้น ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาด้วยเช่นกัน ด้วยเทคโนโลยี การสื่อสารที่ไร้ซึ่งขอบเขต เทคโนโลยีที่อำนวยความสะดวกไปในทุก ๆ ด้าน จะทำให้กลายเป็นสังคมนิยมยึดติดเสพติด ไม่ว่าจะเป็น การยึดติดกับสิ่งของ ยึดติดกับความสุขสบาย ตลอดจนหลงยึดติดกับรูป เสียง กลิ่น รส ประชาชน เยาวชนทุกวันนี้ห่างไกลจากวัตรศาสนา มาก จึงจำเป็นอย่างมากที่วัดศาสนาต้องเข้าใกล้กับเยาวชนและ สร้างความน่าสนใจให้กับเยาวชน ให้มีความสนใจที่จะเข้ามาศึกษาหลักของพระพุทธศาสนาสืบไป 3) ด้านหลักความโปร่งใส การบริหารจัดการบัญชี รายรับ - รายจ่าย ของวัดนั้นเป็นเรื่องสำคัญมาก จำเป็นต้องมีคณะกรรมการฝ่ายฆราวาสทั้งฝ่ายสงฆ์เพื่อจัดทำบัญชีของวัด และมีการติดประกาศหรือแจ้ง รายรับ - รายจ่ายให้ประชาชนได้รับทราบ 4) ด้านหลักการมีส่วนร่วม ควรจะเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ สามเณรได้แสดงความคิดเห็นในการดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด เพื่อเสริมสร้างความ เข้มแข็งและความสามัคคีตลอดถึงเปิดโอกาสให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้าไปให้ความรู้เพิ่มทักษะให้กับ พระสงฆ์สามเณรในวัด เพื่อที่วัดนั้นจะได้พัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น เช่น ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะ การกำจัดขยะ รวมถึงวิธีการดูแลร่างกายสุขอนามัยของพระภิกษุสามเณร เพื่อให้พระสงฆ์สามเณรนั้น เป็นผู้ห่างไกลจากโรคต่าง ๆ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อยุคสมัยปัจจุบัน 5) ด้านหลัก ความรับผิดชอบ พระสงฆ์สามเณรบางรูปนั้นบวชมาไม่ค่อยสนใจในการศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรม วินัยอย่างแท้จริง การที่จะเผยแผ่หลักธรรมคำตรัสสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อประโยชน์สุขโดยส่วนรวม ของประชาชน รวมทั้งสัตว์โลกทั้งปวงนั้น โดยไม่ใหัธรรมของพระพุทธเจ้าคลาดเคลื่อน จำเป็นต้อง ปรับปรุงและเคร่งครัดต่อการศึกษาหลักพระธรรมวินัยให้รู้แจ้ง 6) ด้านหลักความคุ้มค่า การจัดซื้อ - จัดสร้าง สิ่งใดต่าง ๆ ภายในวัดนั้นต้องคำนึงถึงความคุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือยแต่เกิดผลประโยชน์ เช่น การ สร้างศาลาเอนกประสงค์ วางแผนปลูกสร้างสิ่งต่าง ๆ ในครั้งเดียวให้คุ้มค่าเงิน คุ้มค่าเวลา เพื่อให้เกิด ประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังนี้

จากการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง พบว่า โดยรวมแล้วอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอลำปาง จังหวัดลำปางนั้น มีการ

บริหารจัดการที่ดี โดยรวมภาพแล้ววัดมีการบริหารจัดการวัดเป็นไปด้วยความโปร่งใสได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุ สามเณรภายในวัด ตลอดจนถึงประชาชนทั่วไปที่ให้การสนับสนุนในการบริหารจัดการได้ด้วยดี นับว่าเป็นการบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ คือความสำเร็จ ความสมบูรณ์สิ่งเหล่านี้ เกิดขึ้นมาได้จากการทำงานร่วมกันของพระสงฆ์สามเณรในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ที่ร่วมกันทำวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้นั้นให้สำเร็จด้วยดี มีประสิทธิผลสูง ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของอารยา กอบความดี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษา วัดสามพราน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบและกลไกการบริหารวัดแต่ละแห่งสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อการบริหารวัดได้อย่างเหมาะสม โดยใช้ หลักธรรมวินัยนำหน้า ใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบ หากมีปัญหาการจัดการ ทางสังคม เศรษฐกิจ ก็ประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่อการป้องกัน และแก้ไขปัญหาได้อย่างกลมกลืน (อารยา กอบความดี, 2551)

เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านแล้วปรากฏผลการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. ด้านหลักนิติธรรม พบว่า การบริการจัดการวัดอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเจ้าอาวาสได้ศึกษาบริบทความเป็นอยู่ของพระสงฆ์สามเณรภายในวัด วางข้อกฎระเบียบของวัดเป็นไปตามความเหมาะสม มีความสอดคล้องกับพระธรรมวินัย พระสงฆ์สามเณรนำไปประพฤติปฏิบัติได้ และอยู่อาศัยร่วมกันเป็นหมู่คณะได้โดยไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบัณฑิต นิสากัย ที่ได้ศึกษาเรื่องหลักธรรมาภิบาลกับการบริหารจัดการวัด : กรณีศึกษา วัดมหารามาราม พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ผลจากการวิจัย พบว่า ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดตามหลักนิติธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยพระสงฆ์มีความสามารถในการชวนชวนเฝ้าศึกษาพระธรรมวินัยเพื่อตามหลักอรรถประโยชน์ของบรรพชิตในทางพระพุทธศาสนา (พระมหาบัณฑิต นิสากัย, 2550)

2. ด้านหลักคุณธรรม พบว่าการบริการจัดการวัดอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเจ้าอาวาสมีการบริหารจัดการวัดประกอบไปด้วยคุณธรรม มีความเอาใจใส่พระสงฆ์สามเณรภายในวัดอย่างทั่วถึง ปฏิบัติหน้าที่อย่างชัดเจนในการให้ความเสมอภาคต่อพระสงฆ์สามเณร ส่งเสริมและสนับสนุนให้พระสงฆ์สามเณรได้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ตลอดจนถึงประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอธิการผจญ ทนินจง ที่ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดลำพูน ผลจากการวิจัยพบว่า บทบาทในการบริหารงานโดยใช้ธรรมาภิบาล เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้กับวัดและชุมชน สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้สึกสามัคคีและร่วมกันเป็นพลัง ก่อให้เกิดการพัฒนา

อย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกัน เพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยา ภาวะวิกฤติ ภัยอันตรายที่หากจะมีมาในอนาคตที่จะเกิดขึ้นในวัดและเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพราะ สังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม (พระอธิการผจญ อาจาโร (ทนนจ), 2553)

3. ด้านหลักความโปร่งใส พบว่า การบริการจัดการวัดอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการบริหารจัดการวัดมีการบริหารจัดการด้วยความโปร่งใส สามารถตรวจสอบ ได้ วัดได้แต่งตั้งคณะกรรมการวัดทั้งที่เป็นพระภิกษุและคฤหัสถ์ เพื่อการตรวจสอบหากมีเรื่องราวที่ ก่อให้เกิดความเสียหาย คณะทำงานมีการดำเนินการตามกฎหมายขั้นเด็ดขาด โดยเฉพาะการแจ้ง งบประมาณรายรับ - รายจ่ายประจำปี ให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดได้รับทราบและมีความรับผิดชอบ หากละเลยหรือการดำเนินงานมีความผิดพลาด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเจริญ เจษฎาวัลย์ ที่เห็นว่า ความโปร่งใสเกี่ยวกับความสามารถในการมองเห็นหรือ สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนเปิดเผยเข้าใจง่าย ซึ่ง ยังให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเปิดเผยการ ดำเนินงานทางการเงินโดยเห็นว่าความโปร่งใสเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการกิจการให้บริหารสาธารณะที่ต้องมีการเปิดเผยการดำเนินงาน และรายงานทางการเงินของกิจการอย่างถูกต้อง ครบถ้วน เพียงพอมีความชัดเจนและเรียบง่าย (เจริญ เจษฎาวัลย์, 2547)

4. ด้านหลักความมีส่วนร่วม พบว่า การบริการจัดการวัดอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการบริหารจัดการของวัดนั้น พระสงฆ์สามเณรมีความสามัคคีมีความร่วมมือ กันในการวางแผนและเปิดโอกาสให้พระสงฆ์สามเณรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ ตลอดจนถึงเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและร่วมกันลงมติเห็นชอบในการ ดำเนินการต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของแสวง รัตนมงคลมาศ การที่ประชาชนเข้ามามีส่วน เกี่ยวข้องในขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจกำหนด นโยบาย หรือด้าน การดำเนินงานตามนโยบายในการร่วมกำหนดเป้าหมายและแผนการดำเนินการ และ การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมีเหตุผล 3 ประการด้วยกัน คือ

- 1) มีจุดร่วมในอุดมการณ์เดียวกัน (Common Ideology)
- 2) มีจุดร่วมในผลประโยชน์ (Common Interest)
- 3) บุคลิกภาพส่วนบุคคล (Personality) (แสวง รัตนมงคลมาศ, 2541)

5. ด้านหลักความรับผิดชอบ พบว่า การบริการจัดการวัดอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะพระสงฆ์สามเณรภายในวัดนั้น ปฏิบัติหน้าที่ของตนนั้นอย่างเต็มที่ มีความเอา ใจใส่ต่อหน้าที่ที่ได้รับซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสุดจิต นิมิตกุล ที่ได้กล่าวว่า หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของ

บ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน (สุจิต นิมิตรกุล, 2543)

6. ด้านหลักความคุ้มค่า พบว่า การบริหารจัดการวัดอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะพระสงฆ์สามเณรได้เป็นตัวอย่างให้กับประชาชน เช่น การอยู่อย่างพอเพียงสันโดษ มีคุณธรรม และการดำเนินการต่าง ๆ ของวัดนั้นเป็นไปอย่างรัดกุม ควบคุมการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ภายในวัดได้อย่างคุ้มค่าและประหยัด เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหาร กิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 (สุจิต นิมิตรกุล, 2543) ที่ได้กล่าวว่า หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรมาภิบาลให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้า บริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอ โขพิสัย จังหวัดบึงกาฬ ผลการวิจัย พบว่า

1. ด้านนิติธรรม ในการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลนั้น ควรมีการวางกฎระเบียบของวัด ในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะตามหลักพระธรรมวินัย และให้การควบคุมดูแลพระสงฆ์สามเณรให้มีความประพฤติตามแนวทางกรอบพระธรรมวินัย

2. ด้านคุณธรรม ในการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลนั้น ควรมีการจัดกิจกรรมอบรม ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมขึ้นในวัด เช่น การจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตร กิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนกับโรงเรียนที่อยู่ใกล้เคียงวัดนั้น ๆ ให้ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการปลูกฝังศีลธรรม อันดีงามให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ ผู้จะเป็นอนาคตของชาติ เพื่อให้ได้เรียนรู้และเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นไป

3. ด้านความโปร่งใส การจัดซื้อ - จัดสร้าง สิ่งต่าง ๆ ภายในวัด ควรเป็นไปตามแบบแผน ด้วยความบริสุทธิ์ โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้และเปิดเผยข้อมูลข่าวสารการชี้แจงข้อมูลต่าง ๆ ต่อสาธารณะเพื่อความโปร่งใสของวัด

4. ด้านความการมีส่วนร่วม ควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์สามเณรและประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด เช่น การจัดทำแผนพัฒนาต่าง ๆ ควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์สามเณรประชาชนทุกฝ่ายได้เข้ามาแสดงความคิดเห็น

5. ด้านความรับผิดชอบ พระสงฆ์สามเณรค่อนข้างที่จะขาดการศึกษาแผนกนักธรรม แผนกบาลี เป็นส่วนมาก ควรปรับปรุงระบบการศึกษาของพระสงฆ์สามเณร เพื่อที่จะให้พระสงฆ์สามเณรนั้นได้ ศึกษาพระธรรมวินัย หลักธรรมคำสอน เผยแพร่ศาสนาและคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อความ เจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาสืบไป

6. ด้านความคุ้มค่า การจัดซื้อ - จัดสร้าง สิ่งใดต่าง ๆ ภายในวัดนั้น ต้องคำนึงถึงความคุ้มค่า วางแบบแผนและเรียงลำดับความสำคัญของสิ่งนั้น ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

ข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอยะโฮรี จังหวัดบึงกาฬ คือ

1. ควรมีการกำกับ ควบคุมดูแลให้พระภิกษุและสามเณรในเขตปกครองปฏิบัติตามพระวินัย อย่างเคร่งครัด
2. ควรมีการส่งเสริมให้มีการจัดโครงการอบรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมขึ้นในวัด แก่พระภิกษุและสามเณร
3. ควรมีการแต่งตั้งพระภิกษุและสามเณรเป็นคณะกรรมการเกี่ยวกับการจัดซื้อ จัดจ้างสิ่งต่าง ๆ ภายในวัดร่วมกับประชาชนในพื้นที่
4. ควรมีการเปิดโอกาสให้พระภิกษุและสามเณรได้เข้าร่วมในการจัดทำแผน ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการวัด
5. ควรมีการมอบหมายงาน หรือแบ่งงานให้กับพระภิกษุและสามเณรได้รับผิดชอบอย่างชัดเจนและมีการตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาจากกลุ่มภิกษุสามเณร ตลอดจนถึงประชาชนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีจำนวนมากกว่านี้ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในงานวิจัยมากยิ่งขึ้น
2. ควรทำเป็นวิจัยเชิงผสมผสานระหว่างปริมาณกับคุณภาพเข้าด้วยกัน ในการบริหารจัดการวัดเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2540). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา.
- เจริญ เจษฎาวัลย์. (2547). *การตรวจสอบธรรมาภิบาล ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร : พอติจำกัด.
- พระมหาบัณฑิต นิสัย. (2550). *หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารจัดการวัด : กรณีศึกษาวัดวนาราม พระอารามหลวงตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี*. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- พระอธิการผจญ อาจาโร (หนันจง). (2553). *ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดลำพูน*. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมบูรณ์ ศิริประชัย. (2552). ประวัติความเป็นมาของคำว่า "ธรรมาภิบาล" และพัฒนาการธรรมาภิบาล ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์. เรียกใช้เมื่อ 19 พฤษภาคม 2563 จาก <http://midnightuniv.tumrai.com/midnighttext/0009999823.html>.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). *สถานะทางสังคม วัฒนธรรม และสุขภาพจิต*. เรียกใช้เมื่อ 18 พฤษภาคม 2563 จาก <http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/News/2561/N21-09-61-1.aspx>.
- สุดจิต นิมิตรกุล. (2543). *"กระทรวงมหาดไทยกับการบริหารจัดการที่ดี" ใน การการปกครองที่ดี (Good Governance)*. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- แสวง รัตนมงคลมาส. (2541). *การระดมมวลชนและการมีส่วนร่วมของมวลชน การจัดตั้งขององค์กร การนำและการตัดสินใจทางสังคม*. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อารยา กอบความดี. (2551). *การบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดสามพราน จังหวัดนครปฐม*. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.